

ПРОШИРЕЊЕ ПОЕТИЧКОГ СПЕКТРА

(Звонко Карановић: *Злашћно доба*, ЛОМ, Београд, 2015)

Прелиставајући своје приказе претходних Карановићевих књига, приметио сам да у тексту о његовој збирци прозаида *Месечари на излећу* користим синтагму *злашћно доба* када описујем вишегодишњи период песникове изузетне креативности и значајне критичке и читалачке рецепције његове поезије, период који и даље траје. Песникових метафоричних пет минута прерасло је у царству дословности у неколико лепих, плодних година, и било би добро за све да његово *злашћно доба* потраје још неко време. Зато је наслов последње поетске књиге Звонка Карановића тако индикативан – овај назив је крајње ироничан када реферише на нашу тренутну друштвену стварност, али и врло сликовит када реферише на песничко благодостање самог аутора. Очигледно је да друштвена стварност и стварност креативног појединца могу стајати у колизији, а можда је то најбољи начин да се изборимо са угрожавајућом реалношћу – тако што ћемо јој се супротставити властитом, неспутаном креативношћу. Са последње две збирке, *Месечари на излећу* и *Кавези*, Карановић је подигао поетичку, али и квалитативну лествицу толико високо да се чинило како даље од тога не може – ипак, последњим остварењем изненадио је многе, те показао да заиста вредни песници и уметници са годинама постају још бољи. Аутор *Сребрної лејшача* је све ове године успевао да одржи везу са друштвеном и књижевном стварношћу, а такође је сачувао радозналост, самокритичност, упорност и посвећеност – чини ми се да је то тајна његове непресушне креативности која траје пуних тридесет и пет година. Можда је одсуство раног успеха било подстицајно за Карановића који је тако научио да стоји чврсто на земљи и да вредно и стрпљиво ради. Не знам да ли је Нишлија данас најбољи живи песник српског језика, али сигурно спада у највитаљније, најрадозналије и најиновативније књижевнике код нас.

Као и претходне две збирке, и ова има наративну структуру: већ наслови одељака указују на повезаност делова који у међусобној комуникацији творе смислену целину, творе некакву причу. Дакле, примећујемо на почетку концепт иза којег стоји нека дубља, не тако лако одгонетљива замисао. Уопште, након романескних искустава из прве деценије новог миленијума, структура Карановићевих збирки постала је чвршћа и повезанија – уочава се узрочно-последична повезаност дешавања, такође се понављају мотиви и ликови чија судбина до краја књиге треба да се реши, итд. И на микро и на макро плану аутор покушава да исприча причу, али на свој, песнички начин. Деценије константног писања су донеле песнику важна искуства: научио је како да економише језиком, односно како да благу разбарушеност и распричаност постепено замењује већом сведеношћу и прецизношћу поетских слика; научио је како да се

мање ослања на ћудљиву инспирацију, а више на константан рад, итд. И то се и те како примећује у последњим збиркама, укључујући и ову последњу: Карановић је постао рационалнији и строжи према свом писању. У последње две збирке је инсистирање на сведенијој и језгровитијој синтакси произвело значајан ефекат: искази су добили на већој асоцијативности и референтности тако да сада много тога остаје скривено између речи. Ово се показало значајним јер аутор у последњим књигама кокетира са жанровима хорора, психотрилера и научне фантастике па му је стало да читаоцу не буде све сервирано током првог читања. Читалац сада мора много више да се ангажује око истраживања и већег разумевања текста, он се мора неколико пута враћати појединим детаљима да би сложио све коцкице у тој књижевној слагалици значења. Већина песама/текстова у последње две збирке и не би могла стајати самостално, издвојена из целине, јер би им тако смисао био значајно редукован и непотпун. Ако је некада песму градио тако да се значење и емоција могу пронаћи на плану целокупне песме или чак на плану појединачног стиха, сада Карановић гради свој песнички свет тако да се смисао и осећање могу пронаћи тек на плану целокупног одељка или целокупне збирке.

И у трећој збирци заредом овај песник је склон коришћењу надреалистичких елемената у грађењу поетског света – и *Злаћно гоба* почива на фантастици, сновиђајности, алогичности, на некаквој изглобљености из свакодневне, уобичајене стварности. Тензија између стихова је све време врло заострена, а прелази са исказа на исказ су скоковити и непредвидиви. Није увек лако створити неку целовитију и прецизнију слику о чему се у овој књизи ради, а када нам то и пође за руком, увек имамо утисак да је још много тога остало неоткривено.

Збирка има троделну структуру, односно састоји се од одељака *Излаз*, *Инсџиџуџи* и *Улаз*. Уводни одељак *Излаз* тек је одјек неког непотпуног, исцепканог сећања на прошли живот. У централном и најобимнијем одељку, *Инсџиџуџи*, смењују се нова сећања, оличена у мотивима хаотично разбацаним по непрегледном пољу стихованих фрагмената. Многа питања се отварају пред нама: шта представља тајанствени институт? У каквом је то рату учествовао тајанствени лирски јунак? Зашто је његово сећање тако непотпуно и непоуздано? Ко су персоне које се крећу у сну летње ноћи? Ко су пацијенти умотани у пластичне фолије? Ко је геометар К. и зашто је он битан за ову причу? О каквом Пантократору се овде ради и какав свет он покушава да створи? Ко је фамозна Удовица? Шта представља фамозни Блок 46? Зашто је у врту уживања организовано прикупљање потписа за укидање бесмртности? Последњи одељак, *Улаз*, опет нас доводи пред тајанствену Удовицу која обријане главе седи пред телевизором те испушта крештаве звуке попут птице. Колико год пута читао збирку и колико год напора уложио да повежем све ове фрагменте у неку смислену, узрочно-последичну целину, осећам немоћ пред Карановићевим царством фрагмената и надреалних слика. Да ли је могуће дешифровати све ове исцепкане сличице, или кључ за улазак у овај свет поседује искључиво аутор, љубоморно га чувајући само за себе? Да ли је уопште важно тежити ка некој коначној, тотализујућој слици уметничког дела? Можда нам логика и каузалност само сметају у нашим настојањима за ужитком, чак и када се ради о књижевном тексту. Свеједно, опет се осећам некако ускраћеним и превареним:

сматрам да су моји напори за разумевањем морали бити награђени. Можда грешим, али верујем да сам као читалац заслужио више.

Ипак, покушајмо бар донекле реконструисати ауторове намере. Дакле, Карановић се, за разлику од *Кавеза* који представљају омаж хорор/психотрилер жанру, у *Злајном добу* окреће научно-фантастичном предлошку, односно покушава изградити некакав дистопичан, постапокалиптичан свет будућности који наизглед делује као неко боље друштво по мери човека, али то је само маска. Овакав систем почива на привиду где је све у служби неке улепшане, али лажне слике. У покушају да бога замени човеком, овај систем верује у идеју бесмртности – у ту сврху створен је фантомски Блок 46 чије име асоцира на број људских хромозома. Алудира се на генетику, на генетски инжењеринг, односно на клонирање. Ново друштво трага за бесмртношћу, за хромозомом који би продужио људски век и увео човечанство у ново *злајно доба*. Појам златног доба потиче из грчке митологије и означава некакав праисконски период потпуног благостања и среће када није било болести, патње и смрти. Друштво у Карановићевој збирци тежи савршенству, срећи и бесмртности кроз клонирање, а не схвата да човек може тежити савршенству само кроз мукотрпан и дуготрајан рад на себи. Ово је пре свега књига о људској сујети, о страху од нестајања и губљења себе. Једно од важних места у збирци је фамозни институт, установа неуротичне симетричности и правилности, привид реда и нормалности. Ствари су дијаметрално супротне од онога како изгледају, те се могу интерпретирати двојачко – казальке на сату изнад лифта у институту могу показивати подне или поноћ, зависи од тога како се тумачи. Ствари нису дате црно-бело, зависе од нас који ћемо им смисао дати. Чини се да је златно доба за некога најгори кошмар: за некога је то свет препун девијације, патње, страха и смрти, али пре свега смрти (о)сећања. Дистопична и постапокалиптична атмосфера ове књиге подсећа на научно-фантастичне филмове као што су *Последњи човек* (*Omega Man*, 1971), *Зелена храна* (*Soylent Green*, 1973), *Лојанов беј* (*Logan's Run*, 1976), па чак и *Исцребљивач* (*Blade Runner*, 1982). Интересантно делује како је Карановић са годинама и искуством писања прозе изградио дистанцу према свом књижевном свету – он је сада много више посматрач него актер. Његово присуство се свуда осећа, али он за читаоца остаје невидљив.

Рецимо нешто и о формално-стилским решењима: песник овде успоставља један заводљив ритам честим понављањима речи и синтаксичких конструкција. Такође, Карановић је изградио један језгровит, кратак и ефектан двостих који између осталог асоцира управо на хромозомске парове о којима је посредно овде реч. Оно што је увек красило Нишлију, још од његових првих песничких књига, па све до *Месечара...* и *Кавеза* била је једна упечатљива сентенционалност – његови стихови-сентенце сигурно су остали у сећању многих читалаца. Ипак, у *Злајном добу* изостаје та чувена Карановићева сентенционалност, али и рефлексивност која би овде добро дошла – песник је могао занимљиво да промишља идеје генетског инжењеринга и људске тежње за бесмртношћу. Чини ми се да због ових пропуста није досегнута она филозофска дубина, онај метафизички ниво из *Кавеза* – такође, смета и већ поменути мањак смисла узрокован мањком повезаности информација у неку свеобухватнију целину. *Злајно доба* је свакако поетички помак у односу на *Кавеза*, а у први мах ми се учини-

ло и да је квалитативни помак. Ипак, када пажљивије размотримо ствари те ставимо на страну необичан и подстицајан концепт, надреалне, ишчашене слике, као и заводљив поетски ритам, не остаје нам много тога што бисмо могли похвалити. И када нису биле ремек-дела, Карановићеве збирке су увек биле инспиративне и вредне пажљивог читања, а тако је и са *Злајним добом*. Он заправо никада није омануо као песник, а верујемо и да ће тако остати. Некада је писао песме о изгубљеним сновима и очајничким покушајима да се они поврате, песме о настојањима да се увек буде у додиру са сопством, са својим најдубљим осећањима и идеалима, итд. У последње време аутор *Маме меланхолије* пише књиге о неким другачијим, паралелним световима који постоје независно од ове наше, физичке реалности, али ипак имају додирне тачке са њом. Након што је додатно проширио свој поетички спектар, овај песник ће сигурно и даље настојати да нас пријатно изненади. Верујемо да ће му то опет поћи за руком.